

УДК372.8

ТЕТЯНА КОТИК, доктор педагогічних наук, професор кафедри фахових методик і технологій початкової освіти, ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника", Україна
ORCID ID 0000-0001-8213-8318

tetiana.m.kotyk@pu.if.ua

ІРИНА КЕЖКОВСКА, кандидат педагогічних наук, нострифіковано як доктор суспільних наук у галузі педагогіки, професор, Гданська Вища Гуманістична Школа в Гданську Філія в Кошаліні, Польща

ОЗНАЙОМЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ З УНЕСКОМ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В МЕТОДИКУ НАВЧАННЯ РІДНОЇ МОВИ

TETIANA KOTYK, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Professional Methods and Techniques of Primary Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine

IRYNA KIERZKOWSKA, Candidate of Pedagogical Sciences (Ph. D.), Professor of GWSH, The Dean of Department of Humanities, Gdansk Higher School of Humanities in Gdansk Branch in Koszalin, Poland

INTRODUCTION OF STUDENTS OF PEDAGOGICAL EDUCATION INSTITUTIONS WITH THE CONTRIBUTION OF V. SUKHOMLYNSKY TO THE METHODOLOGY OF NATIVE LANGUAGE TEACHING

У статті висвітлено результати впровадження експериментальної методики творчого розвитку лінгводидактичної спадщини В. Сухомлинського в сучасну освітню практику вищих педагогічних освітніх закладів. Визначено напрями освітньої діяльності та особливості організації навчання студентів, а також подано результати констатувального й підсумкового етапів дослідження. Охарактеризовано чотири рівні обізнаності студентів з лінгводидактичною спадщиною В. Сухомлинського.

Ключові слова: лінгводидактична спадщина В. Сухомлинського, підготовка студентів спеціальності "Початкова освіта", методика навчання рідної мови.

Summary. The article highlights the results of the experimental methods implementation of creative development of V. Sukhomlynsky's linguodidactic heritage in the modern educational practice at higher pedagogical educational institutions.

The educational activity directions and arrangement peculiarities of students' education are determined, and the results of the ascertaining and final research stages are presented. Four levels of students' awareness of V. Sukhomlynsky's linguodidactic heritage have been identified and characterized.

Key words: V. Sukhomlynsky's linguistics-didactic heritage, preparation of students of the specialty "Primary education", native language teaching methods.

Meta: висвітлити результати впровадження експериментальної методики творчого розвитку лінгводидактичної спадщини В. Сухомлинського в сучасну освітню практику вищих педагогічних освітніх закладів.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У концепції Нової української школи зазначено, що навчальний заклад – це освітній простір дитини, де вона не готується до життя, а повноцінно живе, тому вся його діяльність спрямовується на розвиток особистості як

творця і проєктувальника власного життя, гармонізації і гуманізації взаємин між учнями і педагогами, школою і родиною (*Нова українська школа, 2017*). Ефективному вирішенню зазначених завдань сприятиме оптимальне поєднання в освітньому процесі початкової школи класичної педагогічної спадщини і сучасних досягнень наукової думки (*Нова українська школа, 2018*). Таким золотим фондом лінгводидактики є концепція В. Сухомлинського щодо навчання рідної мови дітей молодшого шкільного віку.

Основні його праці було присвячено дослідженню актуальної для того часу проблеми підвищення ефективності діяльності педагога у процесі навчання і виховання дітей та молоді. Багато його ідей виявляються досить актуальними для осмислення сучасних проблем підготовки майбутніх учителів початкової школи. У моделі "ідеального вчителя", за Василем Сухомлинським, діяльність педагога подано в гуманістично-моральному аспекті. Відтак мета діяльності полягає в

тому, щоб бути творцем дитячого щастя, лікарем і зцілителем дитячих душ.

Для нашого дослідження важлива позиція Сухомлинського щодо особистості вчителя рідної мови. Видатний педагог був переконаний, що викладати цей предмет повинні найздібніші й найталановитіші, бо йдеться не просто про передачу знань, практичних умінь, навичок, а передусім виховання.

Аналіз досліджень і публікацій.

Вивчення науково-педагогічної спадщини В. Сухомлинського започатковано в Україні наприкінці ХХ ст. (*Всеукраїнські...*, 1993–1998; *Савченко, 1998*). На сторінках фахової літератури періодично публікували наукові статті, що висвітлювали педагогічні погляди вченого. У дисертаційних дослідженнях молоді науковці (*Новгородська, 2004; Сараєва, 2007 та ін.*) посилалися на педагогічні погляди Василя Сухомлинського.

Лінгводидактичні ідеї В. Сухомлинського про розвиток мовлення молодших школярів повною мірою почали реалізовуватися лише з 90-х років ХХ століття, коли, за визначенням академіка О. Савченка, сформувався напрям в історії педагогіки – "сухомлиністика" (*Савченко, 1998*). Науковці, опираючись на творчий доробок В. Сухомлинського, досліджують і поширюють його спадщину, розкривають досвід реалізації і розвитку його ідей в Україні та за кордоном (*Кальчук, 2008; Клобак, 2004; Мамчур, без дати та ін.*). У межах цього напрямку швидкими темпами зростає кількість публікацій, у яких окреслено життя, діяльність та окремі аспекти педагогічної системи В. Сухомлинського (*Дудник, 2014; Землянська, 2012; Колток & Мельникович, 2018 та ін.*).

Натомість і в сьогоденні мовна концепція В. Сухомлинського з огляду на її цілісність і співзвучність ідеям розбудови національної школи України залишається актуальною для майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення педагогічної та лінгводидактичної спадщини Василя Сухомлинського, аналіз наукових праць сучасних дослідників та досвіду роботи вчителів щодо значущості для сьогодення науково-методичного

надбання Василя Олександровича, аналіз сучасних концепцій мовної освіти в Україні дали нам змогу стверджувати, що робота з актуалізації та творчого розвитку лінгводидактичних ідей великого педагога є надзвичайно важливою для початкової школи, процесу підготовки майбутніх учителів. Саме тому перед нами постало завдання з'ясувати, який стан обізнаності учителів і студентів з педагогічною спадщиною В. Сухомлинського, одержати об'єктивні дані щодо їхньої готовності до використання наукових досягнень педагога на практиці.

Анкетування вчителів початкової школи та студентів дозволило встановити, що молодь краще обізнана з педагогічною спадщиною, ніж учителі. Ми це можемо пояснити свіжими знаннями студентів, які опрацьовували матеріал в останні роки і впродовж декількох навчальних дисциплін, а вчителі, закінчивши навчання у ЗВО, не мали потреби знову звертатися до цього матеріалу. Натомість і студенти, і вчителі не знають і не використовують лінгводидактичні ідеї видатного педагога у процесі навчання молодших школярів рідної мови.

Аналіз стану досліджуваної проблеми в теорії і практиці, результати опитування засвідчили, що для того, щоб творчо застосовувати лінгводидактичні ідеї В. Сухомлинського у процесі навчання молодших школярів рідної мови, необхідно ознайомити студентів з його науково-методичною концепцією, тобто створити передумови для її творчої актуалізації. Тому нами розроблено методикою ознайомлення студентів спеціальності "Початкова освіта" з внеском В. Сухомлинського в лінгводидактику, що охопила три напрями роботи:

- збагачення змісту дисципліни "Методика навчання рідної мови" науковими положеннями лінгводидактичної спадщини В. Сухомлинського;
- розроблення для педагогічної практики студентів системи творчих завдань за мовною концепцією В. Сухомлинського;
- розроблення тематики курсових і дипломних робіт з вивчення лінгводидактичних ідей В. Сухомлинського та творчого їх використання в початковій школі.

Опишемо зміст кожного зокрема.

Перший напрям передбачав збагачення змісту навчальних дисциплін науковими положеннями лінгводидактичної спадщини Василя Сухомлинського. Підібрані нами теоретичний матеріал і практичні завдання спрямовувались на збагачення змісту лекційних і семінарських занять, самостійної роботи студентів теоретичними положеннями з основних аспектів лінгводидактичної спадщини В. Сухомлинського, необхідними для ефективної організації процесу розвитку рідної мови в початковій школі. Мета розроблених завдань: навчити студентів будувати навчально-виховний процес у молодших класах на засадах гуманізму, унікальності дитини, природовідповідності, культуровідповідності, опори на позитивне в дитині, створення ситуації успіху, радості пізнання; викликати бажання у студентів ознайомитися з поглядами та ідеями видатного педагога на організацію процесу навчання рідної мови, уміти використовувати їх у своїй практичній діяльності.

У результаті запровадження експериментальної методики передбачалося, що студенти повинні знати:

- основні праці вченого з питань навчання грамоти, розвитку мовлення та підвищення читацької активності;
- найголовніші аспекти лінгводидактичної спадщини В. Сухомлинського;
- лінгводидактичні ідеї, що можна використати в роботі з розвитку мови та навчання грамоти.

Упродовж навчання за експериментальною методикою передбачалося, що студенти повинні навчитися розробляти конспекти уроків із застосуванням теоретичних положень лінгводидактичної спадщини В. Сухомлинського щодо комунікативно та особистісно зорієнтованого навчання.

Збагачення змісту навчальної дисципліни "Методика навчання рідної мови" здійснювали за двома змістовими модулями: "Лінгводидактична спадщина В. Сухомлинського – видатного українського педагога-гуманіста"; "Творча реалізація лінгводидактичних ідей В. Сухомлинського в початковій школі ХХІ століття".

Нами було підготовлено матеріал для змістового наповнення восьми тем дисципліни "Методика навчання рідної

мови", опрацьовано чотири теми зі студентами II курсу, які вивчали методику навчання грамоти, і чотири теми зі студентами III курсу, які вивчали методику розвитку зв'язного мовлення та методику літературного читання в початковій школі.

Так, зі студентами II курсу опрацьовано такі аспекти лінгводидактичної спадщини В. Сухомлинського:

- у темі 1 "Теоретико-методологічні засади побудови курсу методики навчання рідної мови", розглядаючи питання про внесок визначних лінгводидактів у розвиток науки, розповіли про основні праці В. Сухомлинського, у яких містяться положення щодо навчання мови та розвитку мовлення молодших школярів ("Серце віддаю дітям", "Слово про слово", "На трьох китах", "Сто порад учителів", "Біля чистого джерела", "Слово рідної мови");

- у темі 3 "Добукварний період навчання грамоти в молодших класах" змістового модуля "Методика навчання грамоти" під час розгляду питання "Методика розвитку усного мовлення й мислення дітей у добукварний період" студенти ознайомилися з уроками мислення В. Сухомлинського, під час яких встановлюється зв'язок між предметом і словом;

- у темі 5 "Букварний період навчання грамоти" під час опрацювання питання "Види словникових та словниково-логічних вправ, методика їх проведення" студенти освоїли прийоми роботи під час ознайомлення школярів із словом за методикою В. Сухомлинського на уроках під блакитним небом;

- у темі "Букварний і післябукварний періоди навчання грамоти" під час висвітлення питання "Методика ознайомлення з новою буквою та звуками, які вона позначає на письмі" студенти дізналися про прийоми В. Сухомлинського для ознайомлення з новою буквою.

Студенти III курсу продовжили вивчати лінгводидактичну спадщину В. Сухомлинського під час опрацювання змістових модулів "Методика розвитку усного та писемного мовлення молодших школярів" і "Методика навчання літературного читання" навчальної дисципліни "Методика навчання рідної мови". Вони опрацьовували такі аспекти мовної концепції

відомого педагога:

- у темі "Основні напрями роботи з розвитку мовлення учнів на вимовному, лексичному, синтаксичному рівнях" під час розгляду питання "Структура й зміст програми з розвитку мовленнєвих умінь, формування культури мовлення й етики мовного спілкування учнів 1–4 класів" було наголошено на необхідності виховання емоційної культури школярів засобами слова за методикою В. Сухомлинського, розглянуто компоненти емоційної культури;

- у цій же темі, але під час опрацювання питання "Словникова робота" висвітлено такі принципи словникової роботи, за В. Сухомлинським, як унаочнення, єднання з довідками, використання чуттєвого досвіду; студенти ознайомилися із "Списком слів рідної мови для "Школи радості" В. Сухомлинського;

- під час опрацювання питання "Методи та прийоми навчання зв'язних висловлювань молодших школярів" студенти дізналися про такі прийоми розвитку мовлення (за В. Сухомлинським): спостереження для встановлення різноманітних зв'язків між предметами та явищами природи і між частинами цілого; слово-зразок як спонування до роздумів; слово-план як спонування до дії та дитяча словесна творчість як продукт інтегрованої діяльності педагога і дітей;

- під час опрацювання питання "Комплексні вправи з розвитку зв'язного мовлення" вони отримали уявлення про тематичні уроки з розвитку словника і зв'язного мовлення (за В. Сухомлинським);

- у темі "Методика роботи над творами різних видів" під час опрацювання питання "Місце творів у системі роботи з розвитку зв'язного мовлення" студенти дізналися про особливості роботи над створенням словесних малюнків, казок молодшими школярами (за В. Сухомлинським) та з тими вимогами, що висував до зразка писемного твору В. Сухомлинський;

- під час опрацювання питання "Основні етапи роботи над учнівським твором" було висвітлено етапи розвитку мовленнєвої творчості, визначені В. Сухомлинським;

- під час висвітлення питання "Особливості підготовчої роботи до

складання творів різних видів" студенти дізналися про "трьох китів, на яких тримається процес розвитку мислення і мовлення дитини", до яких В. Сухомлинський відніс яскраву думку, живе слово і дитячу творчість;

- у темі "Робота над образними словами й виразами" під час опрацювання питання "Ознайомлення школярів з прямим і переносним значенням слова, багатозначними словами, найпоширенішими омонімами" студенти ознайомилися з системою роботи з образними словами в Школі під блакитним небом В. Сухомлинського.

Змістове збагачення програми дисципліни "Методика навчання рідної мови" здійснили і для змістового модуля "Методика навчання літературного читання". Студенти-третьокурники під час шостого семестру опрацьовували такі положення лінгводидактичної спадщини В. Сухомлинського:

- у темі "Методична реалізація змістових ліній на уроках літературного читання" під час вивчення питання "Характеристика змістових ліній з читання" довідалися про такі збірки творів для дітей В. Сухомлинського, як "Вічна тополя: казки, оповідання, етюди", "Всі добрі люди – одна сім'я: збірка творів", "Гаряча квітка: оповідання та казки", "Казки Школи під Голубим Небом: казки, притчі, оповідання", "Куди поспішали мурашки", "Співуча пір'їнка: оповідання й казки";

- під час розгляду питання "Розвиток літературної творчої діяльності учнів на основі прочитаного" дізналися про особливості розвитку поетичної творчості школярів на уроках рідної мови В. Сухомлинського.

Реалізація зазначеного змісту навчання відбувалася під час лекційних, семінарських занять та впродовж виконання самостійної роботи. Студенти конспектували першоджерела, складали компіляції, хронологічну таблицю життя і творчості В. Сухомлинського, писали реферати, робили усні повідомлення.

Другий змістовий модуль "Творча реалізація лінгводидактичних ідей В. Сухомлинського в початковій школі XXI століття", що мав на меті змістовно збагатити навчальну дисципліну "Методика навчання рідної мови", передбачав формування практичних умінь з організації процесу навчання мови на

основі запровадження досвіду творчої педагогічної діяльності В. Сухомлинського. Для цього нами розроблено систему практичних завдань для самостійного їх опрацювання студентами, що передбачали практичну реалізацію його лінгводидактичних ідей. Так, для змістового модуля з навчання грамоти студентам II курсу було запропоновано скласти бібліографічний список праць В. Сухомлинського за розділами: науково-методичні праці; твори для дітей; а також знайти статті у фахових журналах, де вчителі описують власний досвід використання ідей видатного педагога на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі. Така робота допомогла не лише запам'ятати, до яких праць В. Сухомлинського вони можуть звернутися, але й зорієнтуватись у тому, як можна творчо використовувати його спадщину.

Основну увагу під час практичної реалізації ідей Василя Олександровича звертали на те, як організувати цікавий пізнавальний процес навчання мови. Для цього запропонували студентам складати конспекти уроків з елементами методичних надбань В. Сухомлинського. Вони складали конспекти уроку мислення і розвитку мовлення для добукварного періоду (за аналогією до уроків мислення В. Сухомлинського), уроку ознайомлення з новою буквою (за В. Сухомлинським), вивчення нового звука і нової букви з використанням комунікативного підходу, запропонованого В. Сухомлинським, з розвитку словника і зв'язного мовлення, використовуючи прийоми "словесні малюнки" і зразок письмового твору для створення дітьми казки.

Серед практичних завдань передбачались творчі групові проекти, під час яких студенти створювали методичні схеми, моделі роботи із словами тематичного словника, застосовуючи такі прийоми розвитку мовлення, як спостереження для встановлення різноманітних зв'язків між предметами та явищами природи, між частинами цілого, слово-зразок як спонукання до роздумів, слово-план як спонукання до дії; готували доповіді до методичного семінару за темами "Знайомство із словом на уроках під блакитним небом за ме-

тодікою В. Сухомлинського; "Формування навичок читання в 1 класі на уроках під блакитним небом за методикою В. Сухомлинського" тощо.

Другий напрям роботи передбачав розроблення завдань для педагогічної практики за мовною концепцією В. Сухомлинського. Пропонувалось скласти конспект одного уроку з використанням лінгводидактичних ідей В. Сухомлинського та апробувати його в молодших класах на уроках мовно-літературної освітньої галузі, а саме:

- урок розвитку зв'язного мовлення: усвідомлення лексичного значення слова (із застосуванням *унаочнення, єднання з довкіллям, використання чуттєвого досвіду*);

- урок розвитку зв'язного мовлення: розвиток дитячої мовленнєвої творчості як *продукту інтегрованої діяльності педагога і дітей*;

- урок розвитку зв'язного мовлення під блакитним небом: створення словесних малюнків на основі спостереження за явищами природи;

- урок розвитку зв'язного мовлення під блакитним небом: створення творів-мініатюр на основі *спостереження і встановлення різноманітних зв'язків між предметами та явищами природи*;

- урок розвитку зв'язного мовлення: розв'язання проблемних ситуацій засобами рідної мови *для виховання емоційної культури школяра*;

- урок розвитку зв'язного мовлення: створення дітьми *казки про предмет або групу предметів за зразком учителя*;

- урок літературного читання: розвиток *поетичної творчості учнів на основі роботи з образними словами*;

- урок літературного читання: урок-розмірковування на основі прочитаного *оповідання В. Сухомлинського*.

За результатами педагогічної практики і проведених уроків студенти звітували під час підсумкової конференції.

Третій напрям роботи з вивчення лінгводидактичних ідей В. Сухомлинського та творчого їх використання у початковій школі передбачав розроблення тематики курсових і дипломних робіт для студентів спеціальності "Початкова освіта". Цей напрям орієнтував на індивідуальну роботу з поглиблення знань, залучення до дослідниць-

кої діяльності. Завдання не були обов'язковими для виконання, студенти обирали роботу за власним бажанням.

Описані напрями експериментальної методики, підсилюючи один одного, сприяли поглибленому ознайомленню студентів з лінгводидактичною спадщиною, спонукали до творчої реалізації надбань методики навчання української мови, спонукали будувати освітній процес у початковій школі на засадах гуманізму, унікальності дитини, природовідповідності, культуровідповідності, опори на позитивне в дитині, створення ситуації успіху, радості пізнання.

Після завершення запланованої експериментальної роботи проведено підсумковий зріз, мета якого перевірити рівень обізнаності студентів з лінгводидактичною спадщиною В. Сухомлинського та їхні вміння реалізовувати прогресивні ідеї видатного педагога у процесі навчання мови молодших школярів, а відтак – з'ясувати ефективність запропонованої експериментальної методики.

Для визначення рівнів обізнаності студентів з лінгводидактичною спадщиною обрано когнітивно-репродуктивний критерій діагностування з показниками:

- обізнаність з напрямками педагогічної діяльності В. Сухомлинського;

- обізнаність з поглядами В. Сухомлинського на формування мовної особистості молодшого школяра;

- уміння використовувати лінгводидактичні ідеї В. Сухомлинського в педагогічній практиці.

Контрольні зрізи проводили для студентів кожного курсу окремо.

Для діагностування було визначено й охарактеризовано чотири рівні обізнаності студентів з лінгводидактичною спадщиною В. Сухомлинського: високий, достатній, задовільний, незадовільний. Нижче подаємо їхню характеристику.

Високий рівень: студенти обізнані з педагогічними працями В. Сухомлинського, називають напрями педагогічної творчості науковця, знають більше п'яти його науково-методичних праць і більше десяти оповідань для дітей морально-етичного спрямування, основні положення концепції мовної освіти педагога-гуманіста, уміють

розробити конспекти уроків з рідної мови, розвитку зв'язного мовлення та літературного читання для учнів молодших класів із застосуванням лінгводидактичної спадщини В. Сухомлинського. Особливістю є готовність молоді поглиблювати знання, здійснюючи самостійну дослідницьку роботу.

Достатній рівень: відрізняється від високого тим, що студенти самостійно не досліджували лінгводидактичну спадщину В. Сухомлинського.

Задовільний рівень: студенти називають три і більше напрямів педагогічної творчості вченого, знають більше трьох науково-методичних праць і більше семи оповідань для дітей морально-етичного спрямування, знають окремі положення концепції мовної освіти педагога-гуманіста або мають про неї загальне уявлення, уміють розробити конспекти уроків для мовно-літературної освітньої галузі для учнів молодших класів із застосуванням лінгводидактичної спадщини В. Сухомлинського.

Незадовільний рівень, що дозволяє продовжити навчання і підвищити рівень обізнаності: студенти мають лише загальне уявлення про напрями педагогічної творчості вченого, знають менше трьох науково-методичних праць і менше п'яти оповідань для дітей морально-етичного спрямування, не обізнані з концепцією мовної освіти педагога-гуманіста, уміють розробити конспекти уроків з рідної мови, розвитку зв'язного мовлення та літературного читання для учнів молодших класів, але не знають, як застосовувати лінгводидактичні ідеї В. Сухомлинського на уроках.

За результатами підсумкового опитування, значно зросла обізнаність студентів з напрямками педагогічної діяльності В. Сухомлинського: якщо на II курсі було 47% осіб на низькому рівні обізнаності, то на III курсі їх залишилося лише 3%. 46% студентів III курсу завдяки самостійному опрацюванню першоджерел досягли достатнього рівня обізнаності.

Простежуючи динаміку змін в обізнаності студентів з поглядами В. Сухомлинського на формування мовної особистості молодшого школяра, зауважили, що і цей показник змінився у третьокурників

у позитивний бік. І хоча вони не ознайомилися з поглядами Сухомлинського щодо навчання грамоти першокласників, натомість у курсі методики розвитку зв'язного мовлення й літературного читання дізналися про нетрадиційні форми навчання мови у спадщині Сухомлинського, а також про такі методи та прийоми для розвитку зв'язного мовлення і комунікативної здатності молодших школярів, як спостереження за словом в тексті, слово-зразок як спонукування до роздумів, слово-план як спонукування до дії, складання творів-описів, творів-роздумів, творів-міркувань на одне слово, про творчі види роботи на основі прочитаного та методи і прийоми активізації читацької активності, запроваджені в Павлівській школі її директором; дізналися про методику поетапного розвитку мовленнево-творчих здібностей школярів.

Отже, результати підсумкового зрізу засвідчили, що 80% студентів III курсу досягли достатнього рівня обізнаності з лінгводидактичною спадщиною та мовною концепцією В. Сухомлинського і лише 20% перебували на задовільному рівні. У студентів II курсу ці показники були значно нижчими: на незадовільному рівні – 47% респондентів, на задовільному – 53%, на достатньому – 21% студентів.

Результати діагностування студентів III курсу за критерієм "уміння використовувати лінгводидактичні ідеї В. Сухомлинського в педагогічній практиці" засвідчили готовність 90% осіб до запровадження лінгводидактичних ідей видатного педагога в освітній процес початкової школи. Такий результат можемо пояснити тим, що третьокурники, на відміну від другокурників, склали багато конспектів уроків під час індивідуальної та групової проєктної діяльності з використанням ідей педагога, що і відбилося на результатах підсумкового зрізу.

Таким чином, значно зріс рівень обізнаності студентів II, III та IV курсів з лінгводидактичною спадщиною В. Сухомлинського за запропонованою методикою, оскільки було здійснено цілеспрямований процес навчання студентів упродовж вивчення дисципліни "Ме-

тодика навчання рідної мови". Однак рівень обізнаності студентів IV курсу не засвідчив суттєвого позитивного зростання порівняно з обізнаністю студентів III курсу, що свідчить про необхідність поєднання теоретичної підготовки з практичною і самостійною пошуково-дослідницькою діяльністю.

Найкращих показників у навчанні досягли студенти III курсу, коли поєднували цілеспрямоване засвоєння навчального матеріалу під час лекцій, практичних і семінарських занять із самостійною творчою роботою, проєктуючи процес освіти в молодших класах на основі отриманих знань про лінгводидактичні ідеї В. Сухомлинського. Трьокурники значно випередили четвертокурників, які пройшли вже навіть педагогічну практику за вмінням творчо реалізовувати лінгводидактичну спадщину В. Сухомлинського на уроках рідної мови та літературного читання. Такий результат ми пояснюємо інтеграцією в навчання теорії з практикою та самостійним опрацюванням теоретико-прикладного матеріалу.

Отже, підсумковий зріз засвідчив ефективність усіх напрямів ознайомлення з лінгводидактичною спадщиною В. Сухомлинського, що були представлені в межах запропонованої нами експериментальної методики для студентів спеціальності "Початкова освіта".

Висновки та перспективи подальших досліджень. Запропонована експериментальна методика ознайомлення студентів спеціальності "Початкова освіта" з внеском В. Сухомлинського в лінгводидактику за результатами констатувального та підсумкового зрізів засвідчила свою ефективність щодо підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання його лінгводидактичної спадщини в педагогічній практиці.

Під час експериментальної роботи перевіряли ефективність таких умов навчання, як збагачення змісту дисципліни "Методика навчання української мови" науковими положеннями лінгводидактичної спадщини В. Сухомлинського; запровадження завдань для педагогічної практики студентів за мовною концепцією В. Сухомлинського та відповідної тематики курсових і дипломних робіт.

Ефективність експериментальної методики було перевірено впродовж підсумкового етапу експерименту, під час якого перевіряли кожну умову окремо. Ми дійшли висновку, що кожна умова є ефективною для ознайомлення студентів з лінгводидактичною спадщиною В. Сухомлинського, натомість найкращих результатів у навчанні студенти досягали тоді, коли поєднували цілеспрямоване засвоєння навчального матеріалу під час лекцій, практичних і семінарських занять із самостійною творчою роботою, проектуючи процес навчання в молодших класах на основі отриманих знань про лінгводидактичні ідеї педагога.

Отже об'єднання усіх запропонованих умов навчання дозволить значно підсилити готовність студентів випускних курсів до реалізації лінгводидактичних ідей Василя Сухомлинського у практиці навчання молодших школярів рідної мови.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Слід зазначити, що творча спадщина В. Сухомлинського вивчена ще недостатньо. Окремі його роботи відомі лише вузькому колу фахівців. Нове ґрунтовне ознайомлення з поглядами педагога на процес навчання мови молодших школярів слугуватиме подальшому зростанню педагогічної майстерності кожного, хто цікавиться проблемами навчання мови і розвитку мовлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Всеукраїнські педагогічні читання "Василь Сухомлинський і сучасність": структурно-змістовий аналіз (1993–1998). (2020). Взято з http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/29/part_1/7.pdf

Дудник, Н. (2014). Використання педагогічного доробку В. Сухомлинського у розвитку мовленнєвої творчості дітей. *Людинознавчі студії*, 29 (1), 29–38.

Землянська, Н. (2012). Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського в процесі підготовки майбутніх педагогів. *Початкова школа*, 9, 13–15.

Кальчук, М. (2008). Педагогіка, В. О. Сухомлинського – педагогіка XXI століття. *Початкова школа*, 9, 1–3.

Кловак, Г. (2004). Елементи педагогічної діагностики у творчій спадщині В. О. Сухомлинського. *Рідна школа*, 3, 7.

Колток, Л., Мельникович, А. М. (2018). Уроки серед природи у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 18, 137–143.

Мамчур, Л. (без дати). Концепція комунікативного спрямування навчання мови у лінгводидактиці В. Сухомлинського. Взято з <http://refs.in.ua/psihologo-pedagogichni-problemi-v2.html?page=18>

Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. (2017). Взято з <https://www.google.ru/search?newwindow=1&client=opera&ei=PnsQX>

Нова українська школа. Порадник для вчителя. (2018). Київ: Літера ЛТД. Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Новини/2018/12/12/11/20-11-2018rekviz.pdf>

Новгородська, Ю. Г. (2004). Розвиток ідей В. Сухомлинського з формування творчої особистості школяра в педагогічній теорії та практиці сучасної школи. (Автореф. дис... канд. пед. наук). Інститут педагогіки АПН України, Київ.

Савченко, О. Я. (1998). Товариство послідовників ідей Василя Сухомлинського. *Початкова школа*, 9, 1–4.

Сараєва, О. В. (2007). Педагогічна система В. О. Сухомлинського в науковому доробку вітчизняних учених. (Автореф. дис... канд. пед. наук). Інститут педагогіки АПН України, Київ.

REFERENCES

Vseukrayins`ki pedagogichni chy`tannya "Vasy`l` Suxomly`ns`ky`j i suchasnist`": strukturno-zmistovy`j analiz (1993–1998) (2020). Retrieved from http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/29/part_1/7.pdf

Dudny`k, N. (2014). Vy`kory`stannya pedagogichnogo dorobku V. Suxomly`ns`kogo u rozvy`tku movlennyevoyi tvorchosti ditej. *Lyudy`noznachni studiyi*, 29 (1), 29–38.

Zemlyans`ka, N. (2012). Pedagogichni ideyi V. O. Suxomly`ns`kogo v procesi pidgotovky` majbutnix pedagogiv. *Pochatkova shkola*, 9, 3–15.

Kal`chuk, M. (2008). Pedagogika V. O. Suxomly`ns`kogo – pedagogika XXI stolittya . *Pochatkova shkola*, 9, 1–3.

Klovak, G. (2004). Elementy` pedagogichnoyi diagnosty`ky` u tvorchij spadshhy`ni V. O. Suxomly`ns`kogo. *Ridna shkola*, 3, 7.

Koltok, L., Mel`ny`kovy`ch, A. M. (2018). Uroky` sered pry`rody` u pedagogichnij spadshhy`ni V. O. Suxomly`ns`kogo. *Aktual`ni py`tannya gumanitarny`x nauk: mizhvuziv`skiy` zbirny`k naukovy`x pracz` molody`x vcheny`x Drogoby`cz kogo derzhavnogo pedagogichnogo universy`tetu imeni Ivana Franka*, 18, 137–143.

Mamchur, L. (bez daty`). Konceptiya komunikaty`vnogo spryamuvannya navchannya movy` u lingvody`dakty`ci V. Suxomly`ns`kogo. Retrieved from <http://refs.in.ua/psihologo-pedagogichni-problemi-v2.html?page=18>

Nova ukrayins`ka shkola : konceptual`ni zasady` reformuvannya seredn`oyi shkoly`. (2017). Retrieved from <https://www.google.ru/search?newwindow=1&client=opera&ei=PnsQX>

Nova ukrayins`ka shkola: poradny`k dlya vchy`telya. (2018). Kyiv: Litera LTD. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Novy`ny`/2018/12/12/11/20-11-2018rekviz.pdf>

Novgorods`ka, Yu. G. (2004). Rozvy`tok idej V. Suxomly`ns`kogo z formuvannya tvorchoyi osoby`stosti shkolyara v pedagogichnij teorii i ta prakty`ci suchasnoyi shkoly. (Avtoref. dys... kand. ped. nauk), / Insty`tut pedagogiky` APN Ukrayiny.

Savchenko, O. Ya. (1998). Tovary`stvo poslidovny`kiv idej Vasy`lya Suxomly`ns`kogo. *Pochatkova shkola*, 9, 1–4.

Sarayeva, O. V. (2007). Pedagogichna sy`stema V. O. Suxomly`ns`kogo v naukovomu dorobku vitchy`znyany`x ucheny`x. (Avtoref. dy`s... kand. ped. nauk), Insty`tut pedagogiky` APN Ukrayiny.

Стаття надійшла 11.05.2021 р.